

کتاب آموزش و آزمون - تست و نکته

منطق دهم

رشته علوم انسانی

گروه مؤلفان

آلہ

به نام خداوند جان و فرید / کزین برتر اندیشه برنگذرد

دسترسی به کتاب‌ها و منابع کمک آموزشی مناسب از خواسته‌های دانش‌آموزان مقطع متوسطه در رشته علوم انسانی است و تعداد کمی از ناشران و مؤسسات علمی به این مقوله توجه نموده‌اند. مؤسسه علمی آموزشی مبتکران با بهره‌گیری از تجربه و دانش دبیران و مؤلفان توانمند به تولید کتاب‌های آموزش و تست در دروس تخصصی علوم انسانی اهتمام ورزیده است. کتاب «منطق» از مجموعه **گذرنامه** که با تلاش و زحمات فراوان مؤلف محترم آماده گردیده است می‌تواند پاسخگوی نیازهای علمی و تحصیلی دانش‌آموزان پایه دهم رشته علوم انسانی در این درس تخصصی باشد. این کتاب در شش بخش تدوین گردیده است:

۱. درسنامه‌های کامل که در عین سادگی و قابل فهم بودن از هر گونه تفسیر و توضیح خارج از کتاب پرهیز کرده است.
 ۲. پاسخ فعالیت‌های هر درس
 ۳. پرسش‌های چهارگزینه‌ای استاندارد همراه با پاسخ‌نامه تشریحی
 ۴. درس‌آزمون‌های متنوع برای هر درس همراه با پاسخ تشریحی
 ۵. نمونه آزمون‌های نیم‌سال اول و دوم همراه با پاسخ‌نامه تشریحی
 ۶. سؤالات کنکور سراسری همراه با پاسخ‌نامه تشریحی
- کتاب حاضر هم‌چنین می‌تواند دانش‌آموزان رشته علوم انسانی را برای شرکت در کنکور آماده‌تر می‌سازد. در اینجا لازم است از آقای مهندس هادی عزیززاده دبیر مجموعه و ناهید جلیلیان (حروف‌چین و صفحه‌آرا)، آرزو گل‌فر (رسم شکل)، بهاره خدابی (گرافیک و طراح جلد) تشکر و سپاس‌گزاری نماییم.
- امیدواریم دبیران و دانش‌آموزان رشته علوم انسانی با اعلام پیشنهادهای و انتقادهای خود درباره این کتاب ما را در بهتر کردن ویرایش‌های بعدی کتاب یاری نمایند.

گروه مؤلفان

بخش نخست: منطق و مباحث آن

۸	درس اول: منطق، ترازوی اندیشه
۹	تمرین‌های درس اول
۱۰	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس اول
۱۲	آزمون درس اول
۱۳	پاسخنامه تشریحی درس اول

بخش دوم: روابط میان ذهن، زبان و خارج

۱۶	درس دوم: لفظ و معنا
۱۷	تمرین‌های درس دوم
۲۰	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس دوم
۲۲	آزمون درس دوم
۲۴	پاسخنامه تشریحی درس دوم
۲۶	درس سوم: مفهوم و مصداق
۲۷	تمرین‌های درس سوم
۳۰	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس سوم
۳۲	آزمون درس سوم
۳۳	پاسخنامه تشریحی درس سوم

بخش سوم: تعریف

۳۶	درس چهارم: اقسام و شرایط تعریف
۳۷	تمرین‌های درس چهارم
۳۹	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس چهارم
۴۲	آزمون درس چهارم
۴۳	پاسخنامه تشریحی درس چهارم

بخش چهارم: استدلال استقرایی

۴۶	درس پنجم: اقسام استدلال استقرایی
۴۷	تمرین‌های درس پنجم
۵۰	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس پنجم
۵۲	آزمون درس پنجم
۵۳	پاسخنامه تشریحی درس پنجم

بخش پنجم: قضیه حملی و قیاس اقترانی

۵۶	درس ششم: قضیه حملی
۵۷	تمرین‌های درس ششم
۵۹	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس ششم

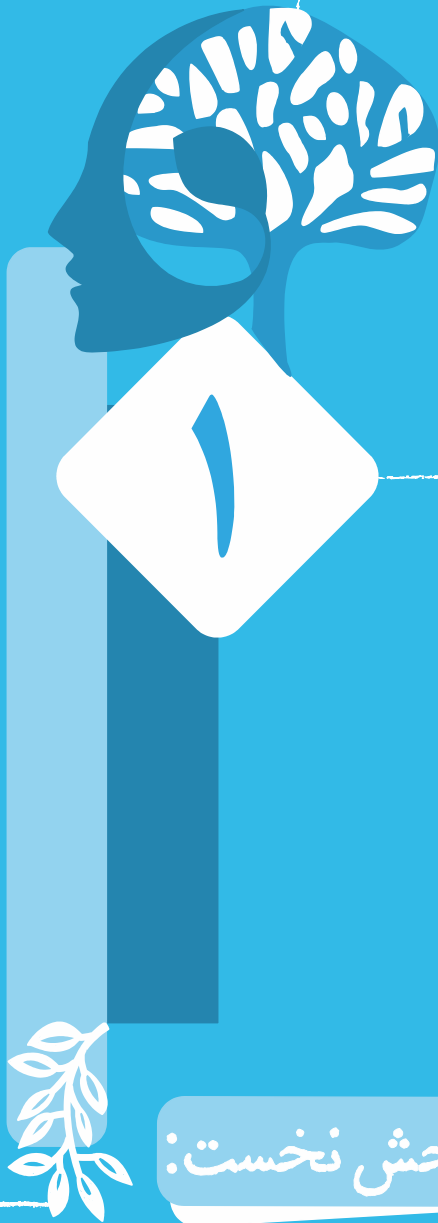
۶۲	آزمون درس ششم
۶۳	پاسخنامه تشریحی درس ششم
۶۵	درس هفتم: احکام قضا یا
۶۶	تمرین‌های درس هفتم
۶۹	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس هفتم
۷۳	آزمون درس هفتم
۷۴	پاسخنامه تشریحی درس هفتم
۷۷	درس هشتم: قیاس اقترانی
۷۹	تمرین‌های درس هشتم
۸۲	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس هشتم
۸۴	آزمون درس هشتم
۸۵	پاسخنامه تشریحی درس هشتم

بخش ششم: قضیه شرطی و قیاس استثنایی

۸۸	درس نهم: قضیه شرطی و قیاس استثنایی
۹۰	تمرین‌های درس نهم
۹۲	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس نهم
۹۵	آزمون درس نهم
۹۶	پاسخنامه تشریحی درس نهم

بخش هفتم: منطق کاربردی

۱۰۰	درس دهم: سنجشگری در تفکر
۱۰۱	تمرین‌های درس دهم
۱۰۳	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس دهم
۱۰۵	آزمون درس دهم
۱۰۶	پاسخنامه تشریحی درس دهم
۱۰۸	سؤالات کنکور سراسری
۱۱۵	پاسخنامه سؤالات کنکور سراسری
۱۲۰	آزمون نیم‌سال اول (۱)
۱۲۲	آزمون نیم‌سال اول (۲)
۱۲۴	آزمون نیم‌سال دوم (۱)
۱۲۶	آزمون نیم‌سال دوم (۲)
۱۲۸	پاسخنامه تشریحی آزمون نیم‌سال اول (۱)
۱۲۸	پاسخنامه تشریحی آزمون نیم‌سال اول (۲)
۱۲۹	پاسخنامه تشریحی آزمون نیم‌سال دوم (۱)
۱۳۰	پاسخنامه تشریحی آزمون نیم‌سال دوم (۲)
۱۳۱	ضمیمه منطق

بخش نخست:

منطق و مباحث آن

علمی که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است منطق نام دارد. منطق‌دانان کوشیده‌اند با بررسی انواع خطاهای ذهن و دسته‌بندی آنها، راه‌های جلوگیری از آنها را نشان دهند. همچنین ایشان قواعدی را که باید رعایت کنیم تا دچار خطای فکری یا اصطلاحاً (سفسطه) نشویم، مشخص کردند مغالطات همچون بیماری‌هایی هستند که باید از دچار شدن به آنها بر حذر بود. از این رو دانستن آنها برای منطق‌دانان لازم است تا بتوانند با آنها مبارزه کنند.

- در علم منطق به همراه بیان قوانین حاکم بر ذهن، روش‌های جلوگیری از مغالطات را بیان می‌کنند.
- تأکید منطق بر آموزش شیوه درست اندیشیدن است تا از این طریق قادر به تشخیص خطاهای ذهن که بی‌شمارند، باشیم.
- ذهن انسان به صورت طبیعی براساس قواعدی می‌اندیشد منطق‌دانان این قواعد را کشف کرده‌اند و به صورت علم منطق در اختیار ما قرار داده‌اند.
- با به کارگیری علم منطق که به دسته‌بندی و توضیح قواعد ذهن می‌پردازد، سریع‌تر و دقیق‌تر می‌توان عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد.
- منطق علمی کاربردی است که تبحر در آن به تمرین و ممارست نیاز دارد.
- دانش منطق ابزاری در خدمت سایر علوم و دانش‌هاست. منطق همچون سیستم‌های کنترلی یک خودرو است که میزان بنزین، سرعت، حرکت و گرمای موتور را به ما نشان می‌دهند و در مقابل مشکلات به ما هشدار می‌دهد. اما باعث حرکت خودرو نمی‌شوند.
- منطق را به شاقول بنّایی تشبیه کرده‌اند که به کارگیری آن باعث پدید آمدن بنای فکری مستحکم می‌شود اما آجرها و مواد لازم برای ساختن این بنا را باید از علوم دیگر تهیه کرد.

حیطه کاربرد منطق

اگرچه دانستن منطق برای فهم فلسفه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است اما باید توجه داشت که دانستن منطق تنها برای ارزیابی اندیشه‌های فلسفی به کار نمی‌رود بلکه هریک از ما در سراسر زندگی خود بدان نیازمندیم زیرا می‌خواهیم درست فکر کنیم و درست تصمیم‌گیری کنیم. امروزه با فراگیر شدن رسانه‌ها و حجم اطلاعات صحیح و غلط، بیش از پیش نیازمند علمی هستیم که شیوه‌های جلوگیری از خطای اندیشه را به ما آموزش دهد. بنابراین استدلال‌آوری و تعریف کردن صحیح اموری نیستند که تنها در محیط تحصیلی با آنها سر و کار داشته باشیم. این امور بخشی از سخنان روزانه ما را تشکیل می‌دهند.

دو حیطه اصلی منطق: تعریف و استدلال

برای آشنایی با دو حیطه اصلی منطق لازم است به تفاوت تصور و تصدیق توجه کنیم.

دانش بشری به دو حیطه کلی تقسیم می‌شود:

● تصور

● تصدیق

تصور: مانند درک ما از سیمرغ، درخت، مثلث قائم‌الزاویه و مانند آن. در این حالت به واقعیت داشتن یا نداشتن یا ارتباط این تصور با سایر امور کاری نداریم و تنها همان تصور را به ذهن می‌آوریم.

تصدیق: مانند جملاتی که درباره سیمرغ بیان می‌شود یا جملاتی چون «درختان در روز اکسیژن تولید می‌کنند.» در تصدیقات حکم و قضاوت وجود دارد و در آنها اوصافی را به چیزی نسبت می‌دهیم یا از آن سلب می‌کنیم.

❓ اگر کسی تصویری از بلیت الکترونیکی اتوبوس نداشته باشد چگونه می‌توانیم آن را به وی معرفی کنیم؟

● برای این کار نیز از تصورات معلوم وی استفاده می‌کنیم و شیء جدید را برای وی توصیف می‌کنیم با این کار یک تصور مجهول را به کمک چند تصور معلوم تعریف کرده‌ایم.

در این مثال اگر کسی نداند که «بلیت‌های الکترونیکی در وقت و هزینه ما صرفه‌جویی می‌کنند» چگونه می‌توانیم درستی این جمله را برای وی ثابت کنیم. برای این کار از تصدیق‌های معلوم وی استفاده می‌کنیم و از طریق «استدلال» درستی تصدیق جدید را به او نشان می‌دهیم. با این کار یک تصدیق مجهول را به کمک تصدیق‌های دیگر معلوم ساخته‌ایم.

به کمک تعریف از تصورات معلوم به شناخت تصورات مجهول دست می‌یابیم.

بنابراین

به کمک استدلال از تصدیق‌های معلوم به کشف تصدیق‌های مجهول دست می‌یابیم.

از آنجا که وظیفه منطق جلوگیری از خطای اندیشه است علم منطق به دو بخش اصلی تقسیم می‌شود.

1 **تعریف:** که در آن روش صحیح تعریف کردن بیان می‌شود و به ما کمک می‌کند تا از تعریف اشتباه پرهیز کنیم.

2 **استدلال:** که در آن روش صحیح استدلال کردن بیان می‌شود و به ما کمک می‌کند تا از استدلال اشتباه پرهیز کنیم.

تمرین ۱

از میان موارد زیر تصور و تصدیق را مشخص کنید.

- سیمرغ
- سیمرغ پرنده‌ای افسانه‌ای است
- تصور
- دانا
- تصدیق
- تصدیق
- توانا بود هر که دانا بود

تمرین ۲

مشخص کنید کدام یک از موارد زیر تعریف و کدامیک استدلال هستند.

- چون قاشق چوبی گرما را منتقل نمی‌کند، غذا را با آن هم بزنی دستت نسوزد.
- منطق علمی است که از خطای ذهن جلوگیری می‌کند.
- معلم ما در کلاس است؛ پس در خانه‌اش نیست.
- ترابری یعنی حمل و نقل کالا یا مسافر از جایی به جای دیگر.
- استدلال
- تعریف
- استدلال
- تعریف

فعالیت تکمیلی

۱. جملاتی که با «چیست» پایان می‌پذیرند و جملاتی که با «چرا» آغاز می‌شوند با کدام یک از دو مبحث اصلی منطق ارتباط دارند؟
 «چیست» با مبحث تعریف و «چرا» با مبحث استدلال ارتباط دارد.

۲. از میان موارد زیر تصورها و تصدیقها را مشخص کنید.

- منطق معیار تفکر است (تصدیق)، منطق (تصور)، تصدیق بخشی از علم است. (تصدیق)
- کوه سه‌پند (تصور)، ارتفاعات کوه سه‌پند (تصور)، کوه سه‌پند مرتفع است. (تصدیق)

۳. اگر ذهن انسان به طور طبیعی بر اساس قواعدی می‌اندیشد، چه نیاز به خواندن منطق داریم و چرا به صرف خواندن کتاب‌های منطق از خطای ذهن مصون نمی‌مانیم؟

- زیرا ذهن همواره در معرض لغزش قرار دارد و معمولاً در استدلال‌های پیچیده یا تعریف دقیق اصطلاحات خاص، دچار اشتباه می‌شود. به همین دلیل با به کارگیری علم منطق که به دسته‌بندی و توضیح قواعد ذهن می‌پردازد، سریع‌تر و دقیق‌تر می‌توان عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد.

درس اول

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۱. علمی که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است نام دارد.

الف) فلسفه ب) منطق ج) برهان د) استدلال
۲. تأکید منطق بر آموزش است تا از این طریق قادر به تشخیص باشیم.

الف) شیوه درست اندیشیدن - خطای ذهن ب) علم منطق - خطای ذهن
ج) شیوه درست اندیشیدن - خطاهای رفتاری د) علم منطق - خطاهای رفتاری
۳. دو حیطة اصلی منطق چیست؟

الف) صورت و قضیه ب) جوهر و عرض ج) تعریف و استدلال د) دلیل و برهان
۴. با به‌کارگیری سریع و دقیق‌تر می‌توان عامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد.

الف) علم منطق ب) علم فلسفه ج) اصول مغالطه د) اصول استدلال
۵. درک ما از «سیمرغ» و «مثلث قائم‌الزاویه، سه زاویه مساوی ندارد» به ترتیب شامل کدام حیطة دانش بشری می‌شود؟

الف) تصور - تصدیق ب) تصور - تعریف ج) تعریف - استدلال د) تصدیق - تصور
۶. کدام گزینه درست است؟

الف) دانستن فلسفه برای فهم منطق از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.
ب) دانستن منطق تنها برای ارزیابی اندیشه‌های فلسفی به‌کار می‌رود.
ج) استدلال‌آوری و تعریف کردن صحیح اموری هستند که تنها در محیط تحصیلی با آنها سر و کار داریم.
د) منطق‌دانان کوشیده‌اند با بررسی انواع خطاهای ذهن و دسته‌بندی آنها، راه‌های جلوگیری از آنها را نشان دهند.
۷. به کمک از تصدیق‌های به تصدیق‌های می‌رسیم.

الف) تعریف - معلوم - مجهول ب) تعریف - مجهول - معلوم ج) استدلال - مجهول - معلوم د) استدلال - معلوم - مجهول
۸. علم منطق علمی است که تبحر در آن به و نیازمند است.

الف) دستوری - رعایت اصول و قوانین ب) کاربردی - رعایت اصول و قوانین
ج) کاربردی - تمرین و ممارست د) تجربی - تمرین و ممارست
۹. کدام گزینه «استدلال» نیست؟

الف) اگر منطق بیاموزیم از خطای ذهن در امان می‌مانیم. ب) آنها دچار خطای فکر شده‌اند چون منطق نمی‌دانند.
ج) منطق از علوم انسانی است پس از علوم پایه نیست. د) منطق علمی است در خدمت سایر علوم و دانش‌ها
۱۰. کدام گزینه در مورد منطق‌دانان نادرست می‌باشد؟

الف) آنها قواعدی را که باید رعایت کنیم تا دچار خطای فکر یا اصطلاحاً مغالطه نشویم مشخص کردند.
ب) آنها قواعدی که ذهن انسان به صورت طبیعی بر اساس آن می‌اندیشد را کشف کردند و به صورت علم منطق در اختیار ما قرار دادند.
ج) آنها با خواندن و به ذهن سپردن دستورالعمل‌های نظری و منطقی توانسته‌اند به تبحر در این علم دست یابند.
د) آنها کوشیده‌اند با بررسی انواع خطاهای ذهن و دسته‌بندی آنها، راه‌های جلوگیری از آنها را نشان دهند.
۱۱. دو حیطة اصلی دانش بشری کدامند؟

الف) تعریف - استدلال ب) تصور و تصدیق ج) تعریف - تصور د) استدلال و تصدیق
۱۲. کدام گزینه در مورد علم منطق نادرست می‌باشد؟

الف) منطق علمی دستوری است که تبحر در آن، به کشف قواعد ذهنی نیاز دارد.
ب) داشتن منطق ابزاری است در خدمت سایر علوم و دانش‌ها
ج) منطق را به شاقول بتابی تشبیه کردند که به‌کارگیری آن باعث پدید آمدن بنای فکری مستحکمی می‌شود.
د) منطق علمی است که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است.
۱۳. کدام علم به سیستم‌های کنترلی یک خودرو تشبیه شده است که میزان بنزین، سرعت و حرکت موتور را به ما نشان می‌دهد؟

الف) فلسفه ب) منطق ج) روانشناسی د) ریاضیات

۱۴. در کدام یک از حیطه‌های دانش بشری به واقعیت داشتن یا نداشتن یا ارتباط با سایر امور کاری نداریم؟
 تصدیق [ب] استدلال [ب] تصور [ب] تعریف [ب]

۱۵. چگونه می‌توان سریع‌تر و دقیق‌تر عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد؟

[ب] با به‌کارگیری قواعدی که موجب مغلطه و سفسطه می‌شود.

[ب] با به‌کارگیری علم منطق که به دسته‌بندی و توضیح قواعد ذهن می‌پردازد.

[ب] با به‌کارگیری قوانین حاکم بر جامعه و روش‌های اجرای این قوانین.

[ب] با ارزیابی اندیشه‌های فلسفی و به‌کارگیری اصول فلسفه

۱۶. در حکم و قضاوت وجود دارد و در آنها اوصافی را به چیزی نسبت می‌دهیم یا از آن سلب می‌کنیم.

تصور [ب] تصدیق [ب] تعریف [ب] استدلال [ب]

۱۷. منظور از «سفسطه» چیست؟

[ب] افکار پیچیده [ب] مغالطات علمی [ب] خطای فکری [ب] اصول منطقی

۱۸. به کمک از تصوره‌های به شناخت می‌رسیم.

[ب] تعریف - معلوم - تصوره‌های مجهول [ب] استدلال - مجهول - تصوره‌های معلوم

[ب] تعریف - مجهول - تصدیق‌های معلوم [ب] استدلال - معلوم - تصدیق‌های معلوم

۱۹. کدام یک از بخش‌های علم منطق به ما کمک می‌کند از تعریف اشتباه پرهیز کنیم و کدام یک کمک می‌کند تا از استدلال اشتباه

پرهیز کنیم؟

[ب] تعریف - تعریف [ب] تصور - تصور [ب] تصدیق - تصدیق [ب] تعریف - استدلال

۲۰. در عبارات زیر کدام حیطه دانش بشری به ترتیب به‌کار رفته است؟

■ درخت در روز اکسیژن تولید می‌کند.

■ گرگ‌زاده عاقبت گرگ می‌شود.

■ هوای بارانی در یک روز پاییزی

[ب] تصدیق - تصور [ب] تصدیق - تصور [ب] تصور - تصور [ب] تعریف - استدلال - تصور - تعریف - تصور

۲۱. در عبارات زیر به ترتیب کدام بخش اصلی منطق به‌کار رفته است؟

■ منطق علمی است که از خطاهای ذهن جلوگیری می‌کند.

■ معلم ما در کلاس است پس در خانه نیست.

[ب] تصور - تصدیق [ب] تصدیق - تصدیق [ب] تعریف - استدلال [ب] تعریف - استدلال

۲۲. تصور و تصدیق و تعریف و استدلال به‌شمار می‌روند.

[ب] دو بخش اصلی منطق - دو حیطه دانش بشری [ب] دو حیطه دانش بشری - دو بخش اصلی منطق

[ب] دو حیطه کاربرد منطق - دو حیطه دانش بشری [ب] دو حیطه دانش بشری - دو حیطه کاربرد منطق

۲۳. در میان موارد زیر چند تصور و چند تصدیق وجود دارد؟

«منطق معیار تفکر است. کوه دماوند - منطق - طاووس - انسان حیوان ناطق است - درخت سرو - ارتفاعات کوه دماوند - مثلث

قائم‌الزاویه سه ضلع ندارد»

[ب] ۳ تصور - ۵ تصدیق [ب] ۴ تصور - ۴ تصدیق [ب] ۵ تصور - ۳ تصدیق [ب] ۶ تصور - ۲ تصدیق

آزمون درس اول

الف) در گزینه‌های زیر موارد درست و نادرست را مشخص کنید.

۱. ذهن انسان به صورت طبیعی قواعدی برای اندیشیدن در اختیار ندارد بنابراین نیاز به آموزش قواعد منطقی دارد. درست نادرست
۲. دانش منطق ابزاری در خدمت سایر علوم و دانش‌هاست. درست نادرست

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

۳. علم منطق به همراه بیان قوانین حاکم بر ذهن روش‌های جلوگیری از را بیان می‌کنند.
۴. منطق را به تشبیه کرده‌اند که به کارگیری آن باعث پدید آمدن بنای فکری مستحکمی می‌شود.
۵. در «تصدیق» و وجود دارد و در آنها اوصافی را به چیزی نسبت می‌دهیم یا از آن سلب می‌کنیم.
۶. تاکید منطق بر آموزش شیوه درست است.

پ) به سوالات زیر پاسخ کوتاه بدهید.

۷. یکی از حیطه‌های اصلی منطق که در آن به واقعیت داشتن یا نداشتن آن کاری نداریم چه نامیده می‌شود؟
۸. بیماری‌هایی ذهن که منطق دان با آن مبارزه می‌کند چیست؟

ت) به سوالات زیر پاسخ کامل بدهید.

۹. علم منطق چگونه به تشخیص خطاهای ذهن و رفع آن کمک می‌کند؟
۱۰. منطق چه کاربردی در زندگی ما دارد؟
۱۱. دو حیطه اصلی دانش بشری کدامند؟ برای هر یک مثالی بزنید.
۱۲. علم منطق به چند بخش اصلی تقسیم می‌شود؟ و هر بخش چه کمکی به ما می‌کند؟

۱. گزینه ۱

علمی که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است، منطق نام دارد.

۲. گزینه ۲

تأکید منطق بر آموزش شیوه درست اندیشیدن است تا از این طریق قادر به تشخیص خطاهای ذهن - که بی‌شمارند - باشیم.

۳. گزینه ۳

دو حیطة اصلی منطق: تعریف و استدلال

۴. گزینه ۴

با به کارگیری علم منطق که به دسته‌بندی و توضیح قواعد ذهن می‌پردازد سریع‌تر و دقیق‌تر می‌توان عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد.

۵. گزینه ۵

دانش بشری را به دو حیطة کلی تقسیم کرده‌اند: ۱- تصور: مانند درک ما از سیمرغ، درخت، مثلث قائم‌الزاویه و مانند آن ... ۲- تصدیق: مانند جملاتی که درباره سیمرغ بیان کردید یا جملاتی چون «درختان در روز اکسیژن تولید می‌کنند» «مثلث قائم‌الزاویه سه زاویه مساوی ندارد» ...

۶. گزینه ۶

اگر چه دانستن منطق برای فلسفه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است اما باید توجه داشت که دانستن منطق تنها برای ارزیابی اندیشه‌های فلسفی به کار نمی‌رود ... بنابراین استدلال و تعریف کردن صحیح اموری نیستند که تنها در محیط تحصیلی با آنها سرو کار داشته باشیم. بنابراین گزینه‌های «الف»، «ب» و «ج» نمی‌تواند صحیح باشد. منطق دانان کوشیده‌اند با بررسی انواع خطاهای ذهن و دسته‌بندی آنها راه‌های جلوگیری از آنها را نشان دهند.

۷. گزینه ۷

به کمک استدلال از تصدیق‌های معلوم به کشف تصدیق‌های مجهول می‌رسیم.

۸. گزینه ۸

باید توجه داشت منطق علمی کاربردی است که تبحر در آن به تمرین و ممارست نیاز دارد.

۹. گزینه ۹

این جمله یک جمله خبری درباره منطق است و بنابراین تعریف محسوب می‌شود نه استدلال.

۱۰. گزینه ۱۰

آموختن منطق باید به صورت عملی فراگرفته شود و خواندن دستورالعمل‌های نظری فرد را به منطق‌دان تبدیل نمی‌کند.

۱۱. گزینه ۱۱

بر این اساس می‌توانیم دانش بشری را به دو حیطة کلی تقسیم کنیم: ۱- تصور ۲- تصدیق

۱۲. گزینه ۱۲

منطق علمی کاربردی است که تبحر در آن به تمرین و ممارست نیاز دارد.

۱۳. گزینه ۱۳

منطق همچون سیستم‌های کنترلی یک خودرو است که میزان بنزین، سرعت، حرکت و گرمای موتور را به ما نشان می‌دهد.

۱۴. گزینه ۱۴

تصور: مانند درک ما از سیمرغ ... در این حالت به واقعیت داشتن یا نداشتن یا ارتباط این تصور با سایر امور کاری نداریم و تنها همان تصور را به ذهن می‌آوریم.

۱۵. گزینه ۱۵

با به کارگیری علم منطق که به دسته‌بندی و توضیح قواعد ذهن می‌پردازد، سریع‌تر و دقیق‌تر می‌توان عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد.

۱۶. گزینه ۱۶

همانطور که می‌بینید در تصدیقات حکم و قضاوت وجود دارد و در آنها اوصافی را به چیزی نسبت می‌دهیم یا از آن سلب می‌کنیم.

۱۷. گزینه ۱۷

خطای فکری اصطلاحاً مغالطه (سفسطه) نامیده می‌شود.

۱۸. گزینه ۱۸

به کمک تعریف از تصوره‌های معلوم به شناخت تصوره‌های مجهول و به کمک استدلال از تصدیق‌های معلوم به کشف تصدیق‌های مجهول دست می‌یابیم.

۱۹. گزینه ۱۹

علم منطق به دو بخش اصلی تقسیم شده است:

- ۱- تعریف: که در آن روش صحیح تعریف کردن بیان می‌شود و به ما کمک می‌کند تا از تعریف اشتباه پرهیز کنیم.
- ۲- استدلال: که در آن روش صحیح استدلال کردن بیان می‌شود و به ما کمک می‌کند تا از استدلال اشتباه پرهیز کنیم.

۲۰. گزینه ۲۰

تصور: درک ما از درخت، سیمرغ، گرگ - تصدیق: جملاتی که درباره سیمرغ بیان کردید یا جملاتی چون درختان در روز اکسیژن تولید می‌کنند.

۲۱. گزینه ۲۱

در عبارت اول جمله خبری است و روش صحیح تعریف کردن بیان می‌شود. در عبارت دوم به نوعی استدلال اشاره شده است.

۲۲. گزینه ۲۲

بر این اساس می‌توانیم دانش بشری را به دو حیطة کلی تقسیم کنیم: تصور، تصدیق. از آنجا که وظیفه منطق جلوگیری از خطای اندیشه است علم منطق به دو بخش اصلی تقسیم شده است: ۱- تعریف ۲- استدلال.

درک ما از کلماتی مانند کوه دماوند، منطق، طاووس، ارتفاعات کوه دماوند و درخت سرو تصور و جملاتی مانند منطق معیار تفکر است. انسان حیوان ناطق است و مثلث قائم‌الزاویه سه ضلع دارد تصدیق می‌باشد.

درس اول پاسخ آزمون

۱. نادرست
۲. درست
۳. مغالطات
۴. شاقول بنایی
۵. حکم - قضاوت
۶. اندیشیدن
۷. تصور
۸. مغالطات

۹. مغالطات همچون بیماری‌هایی هستند که باید از دچار شدن به آنها بر حذر بود. از این رو دانستن آنها برای منطق دان لازم است تا بتواند با آنها مبارزه کند. همان‌گونه که در علم پزشکی انواع بیماری‌ها و روش‌های پیشگیری و درمان آنها را بیان می‌کنند، در علم منطق نیز به همراه بیان قوانین حاکم بر ذهن، روش‌های جلوگیری از مغالطات را بیان می‌کنند.
- البته تأکید منطق بر آموزش شیوه درست اندیشیدن است تا از این طریق قادر به تشخیص خطاهای ذهن که بی‌شمارند باشیم.
۱۰. اگرچه دانستن منطق برای فهم فلسفه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ اما باید توجه داشت که دانستن منطق، تنها برای ارزیابی

اندیشه‌های فلسفی به کار نمی‌رود؛ بلکه هر یک از ما در سراسر زندگی خود بدان نیازمندیم؛ زیرا می‌خواهیم درست فکر کنیم و درست تصمیم‌گیری کنیم. ما هر روزه مطالبی را برای دوستانمان بیان می‌کنیم؛ برای متقاعد کردن آنان دلیل می‌آوریم و می‌کوشیم تا در تعلیم و تعلم دچار خطا نشویم یا در داد و ستد، فریب کلاهبرداران را نخوریم. امروزه با فراگیر شدن رسانه‌ها و حجم انبوه اطلاعات صحیح و غلط، بیش از پیش نیازمند علمی هستیم که شیوه‌های جلوگیری از خطای اندیشه را به ما آموزش دهد.

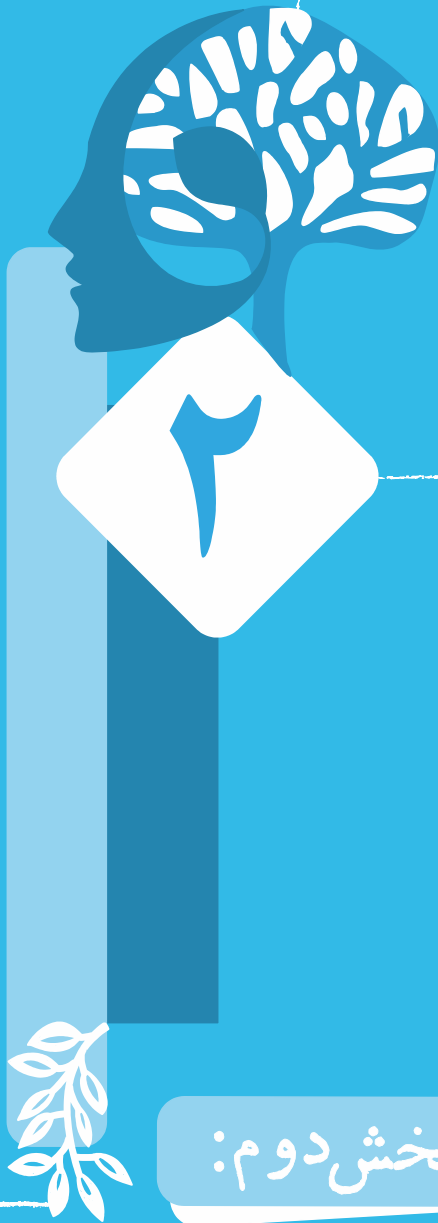
معمولاً نشریات مختلف در بسیاری از عناوین و مطالب خود، استدلال‌هایی را به نفع عقاید مورد نظرشان مطرح می‌کنند. اغلب آگهی‌های تجاری نیز نوعی استدلال هستند که می‌خواهند مخاطب را به این نتیجه برسانند که فلان کالا را بخرید! اینها نمونه‌هایی هستند که برای بررسی درستی و نادرستی آنها به منطق نیازمندیم. بنابراین استدلال‌آوری و تعریف کردن صحیح، اموری نیستند که تنها در محیط تحصیلی، با آنها سر و کار داشته باشیم. این امور بخشی از سخنان روزانه ما را تشکیل می‌دهند.

۱۱. (۱) تصور: مانند درک ما از سیمرغ، درخت، مثلث قائم‌الزاویه و مانند آن. در این حالت به واقعیت داشتن یا نداشتن یا ارتباط آن با سایر امور، کاری نداریم و تنها همان را به ذهن می‌آوریم.

(۲) تصدیق: مانند جملاتی که درباره سیمرغ بیان کردید یا جملاتی چون «درختان در روز اکسیژن تولید می‌کنند»، «مثلث قائم‌الزاویه سه زاویه مساوی ندارد».

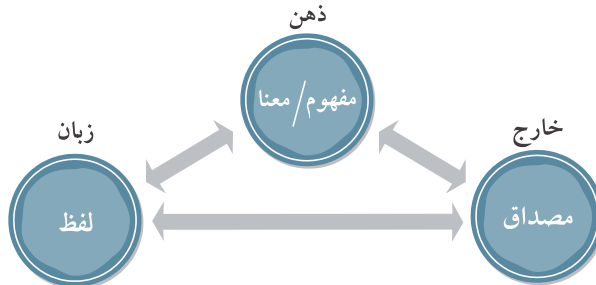
۱۲. (۱) تعریف؛ که در آن روش صحیح تعریف کردن بیان می‌شود و به ما کمک می‌کند تا از تعریف اشتباه پرهیز کنیم.

(۲) استدلال؛ که در آن روش صحیح استدلال کردن بیان می‌شود و به ما کمک می‌کند تا از استدلال اشتباه پرهیز نماییم.

بخش دوم:

روابط میان ذهن، زبان و خارج

میان سه حیطه ذهن، زبان و خارج ارتباط وجود دارد و خطا در یکی از آنها می‌تواند باعث خطا در سایر موارد شود. وظیفه منطق جلوگیری از خطای اندیشه و ذهن است و ذهن با دو حیطه زبان (الفاظ) و جهان خارج ارتباط دارد.

□ لفظ و معنا:

برای بیان و انتقال افکار خود به دیگران از الفاظ استفاده می‌کنیم. از آنجا که خطای در الفاظ و معنای آنها می‌تواند خطا در اندیشیدن شود به مبحث الفاظ در منطق توجه خاصی می‌شود.

علم منطق وابسته به زبانی خاص نیست و لذا در این بحث وارد قواعد صرفی و نحوی نمی‌شویم بلکه به بررسی اصول کلی‌ای می‌پردازیم که اطلاع از آنها در حیطه زبان (الفاظ) به ما در جهت جلوگیری از خطای اندیشه یاری می‌رسانند.

□ اشتراک لفظ:

در هر زبانی، گاه چند معنای متعدد به کمک یک لفظ واحد بیان می‌شوند مانند لفظ «شیر» که دارای سه معنا در زبان فارسی است. به این کلمات «مشترک لفظی» می‌گویند. اشتباه گرفتن کلماتی که ظاهری مشترک دارند باعث بروز مغالطه «اشتراک لفظ» می‌شود. این مغالطه یکی از شایع‌ترین انواع خطاهای ذهنی است و به تعبیر مولوی «اشتراک لفظ دائم رهزن است»

نحوه دلالت لفظ بر معنا در جملات

مثال لفظ خانه در هر یک از جملات زیر به چه معنایی به کار رفته است؟

- خانه‌ام را فروختم: لفظ خانه بر کل خانه دلالت دارد ← دلالت مطابقی
- خانه‌ام را رنگ کردم: لفظ خانه بر دیوارها و سقف آن دلالت دارد و شامل سایر بخش‌های خانه نمی‌شود ← دلالت تضمینی
- خانه‌ام را دزد برد: لفظ خانه تنها بر وسایل خانه دلالت دارد و شامل هیچ بخشی از اجزای تشکیل دهنده ساختمان خانه نمی‌شود. ← دلالت التزامی

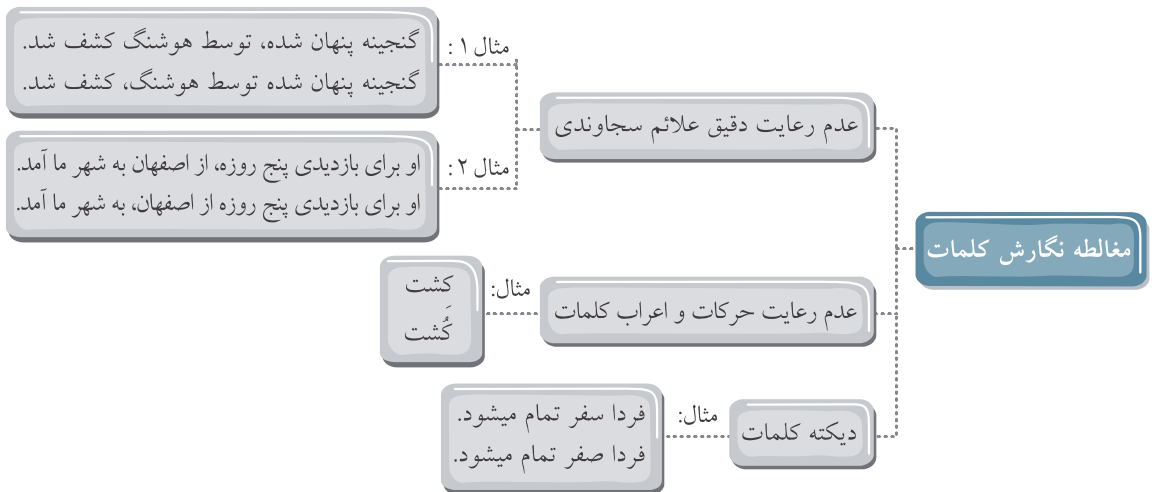
نحوه دلالت لفظ بر معنا در جملات

نوعی از دلالت لفظ بر معنا که مطابق با معنای اصلی لفظ است.	۱	دலالت مطابقی
نوعی از دلالت لفظ بر معنا که متضمن بخشی از معنای اصلی لفظ است.	۲	دலالت تضمینی
نوعی از دلالت لفظ بر معنا که بر لازمه یک شیء دلالت می‌کند.	۳	دலالت التزامی

به کار بردن دلالت مطابقی، به جای تضمینی و التزامی کلمات به خطایی منتهی می‌شود که آن را «مغالطه توسل به معنای ظاهری» می‌نامند.

شیوه نگارش کلمات

- معانی را می‌توان به دو صورت کتبی و شفاهی به دیگران منتقل کرد.
- بنابراین اشتباه در کتابت و نگارش نیز می‌تواند باعث پدید آمدن خطای ذهنی به نام «مغالطه نگارشی کلمات» می‌شود.

بنابراین عدم رعایت دقیق علائم سجاوندی و حرکات کلمات باعث پدید آمدن «مغالطه نگارشی کلمات» می‌شود این خطا می‌تواند به جز علائم سجاوندی و حرکات ناشی از دیکته کلمات نیز باشد، **ابهام در مرجع ضمیر:** استفاده از عبارات دوپهلوی می‌تواند باعث بروز خطای اندیشه شوند. مانند مثال‌های زیر:

رستم بر سر خودش دست کشید. }
یا رستم بر سر اسبش دست کشید. }
شکارچی به پلنگ شلیک کرد. }
یا شکارچی به آهو شلیک کرد. }

مثال ۱ رستم بر اسب نشست، دستی بر سرش کشید و حرکت کرد. ← ابهام در مرجع ضمیر

مثال ۲ پلنگ به دنبال آهو بود که شکارچی به او شلیک کرد. ← ابهام در مرجع ضمیر

ابهام موجود در جملات بالا که ناشی از مشخص نبودن مرجع ضمیر است می‌تواند منشأ خطای اندیشه گردد از این رو آن را «مغالطه ابهام در مرجع ضمیر» نامیده‌اند.

- مغالطه اشتراک لفظ
- مغالطه ناشی از الفاظ
- ۱ مغالطه اشتراک لفظ
 - ۲ مغالطه توسل به معنای ظاهری کلمات
 - ۳ مغالطه شیوه نگارشی کلمات
 - ۴ مغالطه ابهام در مرجع ضمیر

تمرین ۱

۱. زیر الفاظ مشترک خط بکشید و معانی مختلف آنها را بیان کنید.

- امشب صدای تیشه از بیستون نیامد شاید به خواب شیرین فرهاد رفته باشد
- شیرین به دو معنا به کار رفته است: بعنوان اسم (معشوقه فرهاد) و بعنوان صفت (به معنی خوش)
- علی کاری است. کاری غذا را خوشمزه می‌کند؛ پس علی غذا را خوشمزه می‌کند.
- کاری اول به معنی اهل کار و فعالیت و کاری دوم به معنای نوعی ادویه است.

۲. معنای واژه‌های زیر را مشخص کنید.

- شما نمی‌توانید وارد بخش مراقبت‌های ویژه بشوید.
- نمی‌توانی: ممنوع بودن، اجازه نداشتن
- چون رانندگی بلد نیستی، نمی‌توانی ماشین را داخل پارکینگ بیاوری.
- نمی‌توانی: مهارت نداشتن، آشنا نبودن
- پیر شده‌ای و دیگر نمی‌توانی این سنگ را بلند کنی.
- نمی‌توانی: توانایی جسمی نداشتن

□ نوع دلالت لفظ بر معنا را در عبارات زیر تعیین کنید.

- ① تند ورق نزن، کتابم را پاره کردی! ② دلالت تضمینی
- ③ فلانی شیر است. ④ دلالت التزامی
- ⑤ کتابم را گم کردم. ⑥ دلالت مطابقی
- ⑦ ماشینم خراب شد. ⑧ دلالت تضمینی

□ با تغییر علائم سجاوندی، معانی مختلف جملات زیر را مشخص کنید.

- ① به نظر علی احمدی دانشجوی خوبی است.
 ② به نظر، علی احمدی دانشجوی خوبی است.
 ③ به نظر علی، احمدی دانشجوی خوبی است.
 ④ یک کنفرانس علمی در مورد حفاری چاه‌های نفت در شهر بوشهر برگزار می‌شود.
 ⑤ یک کنفرانس علمی در مورد حفاری چاه‌های نفت در شهر بوشهر، برگزار می‌شود.
 ⑥ یک کنفرانس علمی در مورد حفاری چاه‌های نفت، در شهر بوشهر برگزار می‌شود.

□ معنای کلمات زیر را بنویسید:

- ارز: قیمت عرض: پهنا در برابر طول ارض: زمین
 مَلک: کشور، پادشاهی مَلک: به صورت مَلِک به معنای پادشاه و به صورت مَلْک به معنای فرشته ملک: دارایی، آنچه در تصرف شخص باشد

□ دو پهلو بودن عبارتهای زیر را توضیح دهید:

- ① فرمانروای ظالمی یکی از مبارزان را دستگیر کرد و با او شرط کرد در صورتی که به فلان شخصیت در ملاء عام دشنام دهد، او را آزاد خواهد کرد. مبارز در برابر مردم گفت: ای مردم! فرمانروا از من خواسته است که فلان شخصیت را لعنت کنم، پس لعنت خدا بر او باد!
 ② مرجع او در عبارت لعنت خدا بر او باد مشخص نیست: لعنت خدا بر حاکم یا لعنت خدا بر شخصی که حاکم دستور لعن او را صادر کرده است در نتیجه جمله دوپهلوی شده است.
 ③ سارا کتاب‌های احمد را به برادرش داد.
 ④ مرجع برادرش مشخص نیست یعنی معلوم نیست در اینجا برادر سارا مورد نظر است یا برادر احمد.

۱. در عبارات زیر امکان پدید آمدن چه برداشت‌های متفاوتی وجود دارد؟ توضیح دهید.

الف) خانم پزشکی دیروز به عیادت بیماران آمد.

① مغالطه نگارشی کلمات:

- خانم، پزشکی دیروز به عیادت بیماران آمد. ← خانمی که شغل او پزشکی است.
 خانم پزشکی، دیروز به عیادت بیماران آمد. ← خانمی که فامیلی او یا شغل او پزشکی است.

ب) او گفت که این کتاب من است.

① مغالطه ابهام در مرجع ضمیر: او گفت که این کتاب خودش است.

او گفت که این کتاب مال من (گوینده مطلب) است.

ج) مردم در پاسخ سخنرانی که می‌گفت: «افزایش بودجه عمرانی دولت صحیح نیست» گفتند: «صحیح است، صحیح است»

① مغالطه ابهام در مرجع ضمیر: مردم گفته‌اند که سخن سخنران صحیح است و دولت نباید بودجه عمرانی را افزایش دهد.

مردم گفته‌اند که سخن سخنران صحیح نیست و افزایش بودجه عمرانی دولت کاری صحیحی بوده است.

د) چون ازو گشتی همه چیز از تو گشت.

☑ مغالطه ابهام در مرجع ضمیر: اگر از آن او شدی همه چیز از آن تو می‌شود.

اگر اگر به او پشت کردی همه چیز به تو پشت خواهد کرد.

ه) سعید همسایه‌اش را تکریم می‌کند. او فرد متدینی است.

☑ مغالطه ابهام در مرجع ضمیر: سعید فرد متدینی است.

همسایه سعید فرد متدینی است.

و) عفو لازم نیست اعدامش کنید.

☑ مغالطه نگارشی کلمات: عفو لازم نیست، اعدامش کنید.

عفو، لازم نیست اعدامش کنید.

۲. الف) با مراجعه به کتاب علوم و فنون ادبی (۱) کدام یک از اقسام جناس، می‌تواند باعث مغالطه اشتراک لفظ شود؟

☑ جناس تام (در جناس تام، لفظ از نظر کتابت و تلفظ یکی است و معنا مختلف است).

ب) یک مثال از اشتراک لفظ در ادبیات ذکر کنید که باعث زیبایی کلام شده باشد.

☑ برادر که در بند خویش است نه برادر نه خویش است.

ج) در کنایه و استعاره در ادبیات از دلالت مطابقه استفاده می‌شود یا دلالت التزامی؟

☑ دلالت التزامی

۳. نوع دلالت الفاظ زیر را از میان مطابقه، تضمّن و التزام، مشخص کنید.

الف) او حاتم بخشی می‌کند. ☑ دلالت التزامی

ب) دزد ماشینم را برد. ☑ دلالت مطابقه

ج) کفشم را واکس زدم. ☑ دلالت تضمنی

د) خانه خرابم کردی. ☑ دلالت التزامی

۴. نوع مغالطات زیر را تعیین کنید.

الف) چرا تمرین‌ها را حل نمی‌کنی و نشسته‌ای کتاب داستان می‌خوانی؟ چون دبیرمان گفت بروید مطالعه کنید؛ نگفت بروید تمرین حل کنید!

☑ مغالطه توسل به معنای ظاهری: دلالت التزامی مطالعه، تمرین حل کردن

ب) سلمانی با تیغ دور سر فردی را اصلاح می‌کرد که ناگهان تیغ پوست وی را برید. فرد اعتراض کرد که سرم را بریدی. سلمانی گفت: سر بریده که حرف نمی‌زند!

☑ مغالطه توسل به معنای ظاهری: دلالت تضمنی سرم را بریدی، پوست سرم را بریدی

۵. نشان دهید چگونه با تغییر حرکات کلمات زیر معنای آنها تغییر می‌کنند.

کشت، شکر، سم، سحر، نشسته

نشسته، نُشسته

سحر، سِحر

سَم، سِم

شکر، شُکر

کِشت، کُشت

درس دوم

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۱. از شایع‌ترین انواع خطاهای ذهنی کدام است؟
- الف اشتراک معنا
ب خطای در استدلال
ج خطای در تعریف
د مغالطه اشتراک لفظ
۲. دلالت لفظ بر معنایی که بر لازمه یک شی دلالت می‌کند، چه نامیده می‌شود؟
- الف دلالت تضمینی
ب دلالت التزامی
ج دلالت مطابقی
د دلالت لفظ و معنا
۳. به کار بردن دلالت مطابقی، به جای تضمینی و التزامی به خطایی منتهی می‌شود که آن را می‌نامند.
- الف مغالطه دلالت بر لفظ
ب مغالطه دلالت بر معنا
ج مغالطه توسل به معنای ظاهری
د مغالطه توسل به لفظ
۴. در عبارت «فردا سفر تمام می‌شود» و «فردا صفر تمام می‌شود» کدام نوع مغالطه دیده می‌شود؟
- الف مغالطه توسل به دلالت
ب مغالطه نگارش کلمات
ج مغالطه توسل به معنای ظاهری
د مغالطه توسل به لفظ
۵. به این نوع از دلالت لفظ بر معنا که در بر دارنده بخشی از معنای اصلی لفظ است، چه می‌گویند؟
- الف التزامی
ب تطبیقی
ج تطبیقی
د لفظ بر معنا
۶. کدام عبارت نادرست است؟
- الف برای بیان و انتقال افکار خود به دیگران از الفاظ استفاده می‌کنیم.
ب خطای در الفاظ و معنای آنها می‌تواند باعث خطا در تعریف و استدلال شود.
ج ذهن با دو حیطه الفاظ و جهان خارج ارتباط دارد.
د آشنایی با قواعد صرف و نحو در علم منطق ضروری است.
۷. در کدام یک از عبارات زیر مغالطه اشتراک لفظ به کار رفته است؟
- ۱) علی کاری است، کاری غذا را خوشمزه می‌کند پس علی غذا را خوشمزه می‌کند.
۲) اگرچه احمد مثل شیر شجاع است اما او نمی‌تواند جلوی چکه کردن شیر آب خانه را بگیرد.
۳) چون رانندگی بلد نیستی نمی‌توانی ماشین را در داخل پارکینگ بیاوری، شما نمی‌توانی وارد بخش مراقبت‌های ویژه بشوی.
۴) بازی فوتبال ساعت ۲۱ به وقت روسیه برگزار می‌شود، هنوز ۳ ساعت تا شروع بازی باقی مانده است.
- الف ۱ و ۴
ب ۲ و ۴
ج ۱ و ۲
د ۳ و ۴
۸. به این نوع دلالت لفظ بر معنا که مطابق با معنای اصلی لفظ است چه می‌گویند؟
- الف تطبیقی
ب لفظ و معنا
ج تطبیقی
د التزامی
۹. کدام گزینه باعث پدید آمدن مغالطه نگارشی کلمات می‌شود؟
- الف به کار بردن معانی کلمات به جای یکدیگر
ب عدم رعایت جملات و کلمات دوپهلوی
ج رعایت دقیق علائم سجاوندی و حرکات کلمات
د عدم رعایت دقیق علائم سجاوندی و حرکات کلمات
۱۰. در نمونه تاریخی زیر کدام مغالطه به کار رفته است؟
- «محمدشاه قاجار در حرم امام رضا(ع) قسم یاد کرده بود که هرگز خون وزیر خود قائم مقام فراهانی را نریزد لذا هنگامی که تصمیم به کشتن وی گرفت، دستور داد او را خفه کردند.»
- الف مغالطه توسل به معنای ظاهری
ب مغالطه توسل به دلالت
ج مغالطه توسل به لفظ
د مغالطه نگارشی کلمات